

УДК 368.029

Ачкасова С.А.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління фінансовими послугами
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця***Коваленко К.А.***магістр фінансового факультету
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ НА РОЗВИТОК ПРУДЕНЦІЙНОГО НАГЛЯДУ ЗА ЇХ ДІЯЛЬНІСТЮ

DEFINITION OF INFLUENCE ASSET MANAGEMENT OF INSURANCE COMPANIES IN DEVELOPING PRUDENTIAL SUPERVISION OF THEIR ACTIVITIES

АНОТАЦІЯ

У статті оцінено показники регуляторного впливу щодо забезпечення пруденційного нагляду в Україні. Проведено теоретичний аналіз проблем запровадження критеріїв та вимог до достатності, диверсифікованості та якості активів страховиків, вирішення яких сприятиме розвитку пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній. Установлено, що управління активами страховика з метою забезпечення вимог до їхньої достатності, диверсифікованості та якості має значний вплив на розвиток інструментів пруденційного нагляду.

Ключові слова: забезпечення системи пруденційного нагляду, страхова компанія, активи страховика, регулювання та нагляд, критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів.

АННОТАЦИЯ

В статье оценены показатели регуляторного влияния по обеспечению пруденциального надзора в Украине. Проведен теоретический анализ проблем внедрения критериев и требований к достаточности, диверсификации и качеству активов страховщиков, решение которых будет способствовать развитию пруденциального надзора за деятельностью страховых компаний. Установлено, что управление активами страховщика с целью обеспечения требований к их достаточности, диверсификации и качеству имеет значительное влияние на развитие инструментов пруденциального надзора.

Ключевые слова: обеспечение системы пруденциального надзора, страховая компания, активы страховщика; регулирование и надзор, критерии и нормативы достаточности, диверсификации и качества активов.

ANNOTATION

The figures of regulatory impact to ensure prudential supervision in Ukraine were estimated in the article. There was conducted a theoretical analysis of the problems of implementation criterias and requirements for adequacy, diversification and quality assets of insurers, a decision of which will promote the development of prudential supervision of insurance companies. There was established that the insurer's asset management in order to ensure their adequacy requirements, diversification and quality has a significant impact on the development of instruments of prudential supervision.

Keywords: the ensuring of prudential supervision; insurance company, the assets of the insurer, regulation and supervision, criterias and standards of adequacy, diversification and quality assets.

Постановка проблеми. Ефективне управління активами страховика є базовим завданням служб страхової компанії, що повинно забезпе-

чити фінансову стійкість, можливість страховика виконувати страхові зобов'язання, отримувати інвестиційний прибуток та акумулювати ресурси для нарощування розміру власного капіталу. Контроль дотримання страховиком обов'язкових критеріїв та нормативів достатності, диверсифікованості та якості активів є заходом державного регулювання та нагляду. У зв'язку із цим постає потреба в запровадженні ефективної системи пруденційного нагляду щодо управління активами страховика, що сприятиме розвитку страхового ринку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретичних і практичних засад управління активами компаній зробили вітчизняні науковці: Гаманкова О.О. [2], Дьячкова Ю.М. [4], Залетов О.М. [5], Кнейслер О.В. [8], Супрун А.А. [16] та ін. Дослідженню питань запровадження пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній в Україні присвячено праці таких авторів, як: Внукова Н.М. [1], Дзюнь О.Б. [3], Залетов О.М. [6], Зискінд І.О. [7], Світлична О.С. [15], Ткаченко Н.В. [17] та ін. Ученими-економістами сформульовано теоретико-методологічні засади пруденційного нагляду, принципи, форми і методи управління активами.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Узагальнення напрацьованих з обраної проблематики дає змогу зробити висновок про наявність розбіжностей у підходах та інструментах щодо забезпечення системи пруденційного нагляду, а також в розвитку державного нагляду за пруденційними правилами та нормативами.

Мета статті полягає у визначенні впливу управління активами страхових компаній на розвиток пруденційного нагляду за їх діяльністю в Україні. Відповідно до мети, поставлено такі завдання: оцінити показники регуляторного впливу щодо забезпечення пруденційного нагляду; провести теоретичний аналіз проблем запрова-

дження критеріїв та вимог щодо достатності, диверсифікованості та якості активів страховиків, вирішення яких сприятиме розвитку пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на існування ґрунтовних досліджень підвищення дієвості регулювання та нагляду за страховим ринком в Україні [1; 3; 6; 7; 15], проблема системної побудови ефективного пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній саме на основі управління активами страховиків досліджена недостатньо.

Втрата активів або значне зменшення їх вартості може приводити до того, що розмір страхових зобов'язань страховика не відповідатиме величині активів, що забезпечують їх виконання. Це, своєю чергою, підвищує ризики невиконання страховиками своїх зобов'язань перед страхувальниками відповідно до підписаних договорів страхування. У зв'язку із цим виникає необхідність підвищити вимоги до якості активів і вдосконалити вимоги до їх диверсифікації [5].

Крім того, є ймовірним ризик втрати або зменшення вартості активів страхових компаній в еквіваленті до іноземної валюти. Наприклад, активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування», для представлення страхових резервів за 2015 р. становили 855,2 млн. дол. США, що на 1 419,8 млн. дол. США менше, ніж за 2008 р. Це свідчить про зниження кредитного рейтингу емітентів цінних паперів та перестраховиків, зокрема кредитного рейтингу зовнішніх довгострокових державних зобов'язань України, поширення випадків введення тимчасової адміністрації в банках, зниження якості та ліквідності активів у формі цінних паперів [5].

Отже, управління активами страховиків із метою забезпечення платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості інвестиційної діяльності, максимізації ринкової вартості страхової компанії набуває особливої значимості для покращення пруденційного державного нагляду за страховими компаніями.

В Україні пруденційний нагляд за страховиками здійснюється в межах прийнятої Концепції запровадження пруденційного нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ [9], Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [12], проекту Закону України «Про страхування» [11].

Відповідно до Концепції запровадження пруденційного нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ, пруденційний нагляд – це система наглядових процедур регулятора за дотриманням фінансовою установою пруденційних правил, яка дає змогу зменшити наглядове навантаження на фінансові установи, діяльність яких не чинить загрози невиконання зобов'язань перед клієнтами, і посилити наглядові зусилля за установами, діяльність яких є чи може бути загрозою для виконання таких зобов'язань [9].

Нацкомфінпослуг України в процесі розвитку системи пруденційного нагляду поступово переходить від фокусування наглядового процесу на перевірках дотримання фінансовою установою детальних вимог та правил до оцінки та управління ризиками фінансової установи. Це дасть змогу зменшити системний ризик під час застосування стандартного для всіх підходу шляхом більш точного врахування профілю ризику кожної фінансової установи.

А отже, характерною рисою наглядової роботи Нацкомфінпослуг України починаючи з 2014 р. стало значне зниження кількості інспекційних перевірок та перенесення акцентів на пруденційний нагляд [13].

До найбільш типових порушень, що були виявлені під час здійснення інспекційно-наглядової діяльності за страховими компаніями, належать [13]:

- неподання або несвоєчасне подання звітності в терміни, визначені законодавством;
- подання недостовірної звітності;
- порушення вимог статей 30, 31 Закону України «Про страхування» щодо платоспроможності, формування та розміщення коштів страхових резервів;
- недотримання обов'язкових критеріїв та нормативів достатності, диверсифікованості та якості активів, якими представлені страхові резерви;
- невиконання раніше застосованих заходів впливу.

Із метою запобігання і припинення порушень законодавства на ринку фінансових послуг та захисту прав споживачів фінансових послуг за результатами здійснення Нацкомфінпослуг України наглядових заходів (інспекційних перевірок та пруденційного нагляду) протягом 2015 р. до страхових компаній застосовано такі заходи [13]:

- винесено 263 розпорядження про усунення порушень;
- винесено 13 рішень про анулювання 201 ліцензії страхових компаній;
- призначено тимчасову адміністрацію в одну страхову компанію;
- виключено з реєстру 27 страхових компаній та призначено тимчасову адміністрацію у трьох страхових компаніях;
- накладено штрафних санкцій на страховому ринку у розмірі 653 тис. грн.

Результат аналізу основних показників застосування заходів пруденційного нагляду на страховому ринку України наведено в табл. 1.

Як видно з табл. 1, Нацкомфінпослуг України у 2015 р. складено найбільше актів про порушення і, відповідно, застосовано найбільше заходів впливу щодо діяльності страхових компаній.

Недотримання обов'язкових критеріїв та нормативів достатності, диверсифікованості та якості активів, якими представлені страхові резерви, є одним із порушень у рамках інспекційно-наглядової діяльності за страховими компаніями.

Слід зазначити, що 12.06.2016 набуло чинності нове «Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика» від 23.02.2016 р. № 396 [10]. У табл. 2 наведено переваги впровадження чинних вимог до страховиків щодо достатності, диверсифікованості та якості активів.

Як видно з табл. 2, запровадження вимог до страховиків щодо достатності, диверсифікованості й якості активів сприятиме вдосконаленню методології та стандартів регулювання та нагляду за страховиками.

Однак за даними Національного рейтингового агентства «Рюрик», затвердження вказаних змін у цілому може призвести до зростання ризиків втрати або зменшення вартості активів страхових компаній. З одного боку, нововведення, пов'язані з обмеженням обсягів урахування коштів у складі прийнятних активів із метою

дотримання нормативів, можуть сприяти підвищенню диверсифікації активів страхових компаній. З іншого боку, станом на 01.04.2016 р. із 79 банків із кредитним рейтингом інвестиційного рівня лише 39 установ мали рейтинг uaA і вище. Таким чином, у разі масового переведення коштів страховиків до банків із вищим рейтингом цілком можливим є зростання концентрації ризиків, не враховуючи при цьому витрати страховиків на такі операції [14].

Стосовно «низькоризикових» вкладень коштів у банках із рейтингом uaA і вище, слід нагадати, що протягом останніх років непоодинокими були випадки запровадження тимчасової адміністрації до таких банків. Навіть якщо припустити, що подібні ситуації в найближчий час не виникнуть, обмеження на розміщення активів на рівні 75–85% також може підвищити концентрацію ризиків [14].

Таблиця 1

Основні показники застосування заходів пруденційного нагляду на страховому ринку України

Рік	Складено активів	Застосовано заходів впливу	у тому числі:										
			розрадження про усунення порушень	з них:		анулювання ліцензій	виключено з реєстру	призначення тимчасової адміністрації	інші*	накладено штрафних санкцій			
				про усунення порушень ліцензійних умов	тимчасове зупинення дії ліцензій					кількість рішень	кількість ліцензій	Кількість накладених фінансових санкцій	сума накладених штрафних санкцій (тис. грн.)
2015	994	979	377	н/д	8	4	42	18	н/д	10	562	4 232,2	709,8
2014	н/д*	848	531	471	21	34	261	30	3	32	197	1599	676,6
2013	453	424	154	н/д	19	н/д	218	16	2	н/д	220	931,6	525,3
2012	н/д	336	н/д	н/д	4	н/д	н/д	35	н/д	н/д	193	1368,5	н/д

Примітка: н/д – немає даних.

Джерело: розроблено авторами на основі [13]

Таблиця 2

Переваги впровадження вимог до страховиків щодо достатності, диверсифікованості та якості активів

Вимоги до страховика за джерелом [10]	Переваги впровадження
Норматив достатності активів – сума прийнятних активів, збільшена на величину непростроченої дебіторської заборгованості за укладеними договорами страхування та/або перестрахування. Норматив достатності активів має бути не меншим, ніж сумарна величина довгострокових та поточних зобов'язань і забезпечень (розділи II–IV пасиву балансу (Звіту про фінансовий стан))	Дає змогу забезпечити виконання зобов'язань за договорами страхування
Норматив диверсифікованості активів – сума прийнятних активів, що відповідають критеріям та вимогам до диверсифікованості активів. Норматив диверсифікованості активів має бути не меншим, ніж величина страхових резервів, що розраховується відповідно до законодавства з урахуванням вимог стандартів фінансової звітності	Дає змогу дотримуватись належного рівня платоспроможності страховика
Страховик зобов'язаний на будь-яку дату дотримуватись нормативів достатності та диверсифікованості активів	Сприяє моніторингу діяльності страхових компаній
Прийнятні активи повинні розміщуватися з урахуванням принципів безпечності, прибутковості, ліквідності та диверсифікованості	Підвищує якість активів страховика та надійність страхових послуг, захищаючи права та інтереси страхувальників

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 3

Проблеми запровадження критеріїв та вимог до достатності, диверсифікованості та якості активів страховиків

Групи проблем	Склад групи
Регуляторні	Невизначеність відповідальності за недотримання страховиком нормативів достатності та диверсифікованості активів у чинних нормативних документах (тимчасове зупинення ліцензії, анулювання ліцензії, виключення з реєстру або накладення штрафних санкцій та ін.)
Інформаційні	Дефіцит інформації щодо дотримання нормативів достатності та диверсифікованості страховиком для зовнішніх користувачів (споживачів страхових послуг, кредиторів та рейтингових агентств) із метою вибору надійного страховика
	Обмеженість інформації щодо результатів співпраці між страховими компаніями та банками з метою забезпечення найбільшого синергетичного ефекту
Методологічні	Відсутність визначеного запасу міцності для нормативів достатності та диверсифікованості активів
Організаційні	Складнощі процесу участі страховика в активах іншої страхової компанії
	Можливість зростання ризиків втрати або зменшення вартості активів страхових компаній
	Можливість зростання рівня концентрації ризиків для банків із високим рейтингом за національною рейтинговою шкалою
	Складнощі, пов'язані із виведенням активів із банку, рейтинг якого нижче інвестиційного рейтингу за національною рейтинговою шкалою, особливо для страховиків, що входять до фінансової групи; складнощі у пошуку нових банків-контрагентів
	Обмеженість доступу страховика до низькоризикових об'єктів інвестування
	Можливість невідповідності вимогам до перестраховування більшості страхових компаній та складнощі в пошуку надійного перестраховика-резидента або переорієнтації на перестраховика-нерезидента

Джерело: розроблено авторами

Відсутність широкого кола надійних фінансових інструментів на фондовому ринку України сприятиме обмеженню доступу до таких інструментів, а отже, не зможе забезпечити належного рівня диверсифікації активів страхових компаній.

За даними Національного рейтингового агентства «Рюрик», позитивним моментом може бути підвищення вимог до перестраховиків. Затвердження змін, що стосуються перестраховування, дасть змогу зменшити обсяги «схемного» перестраховування та підвищить частку класичних страхових послуг на вітчизняному ринку. Разом із тим вимоги, що висуваються до перестраховиків, є доволі високими, і серед страхових компаній-резидентів відповідати таким вимогам зможуть лише 15–20 компаній. Це, своєю чергою, також може підвищити концентрацію ризиків, що передаються в перестраховування [14].

У результаті оцінки діяльності страхових компаній, нормативних актів у сфері страхування, а також опрацювання аналітичних та наукових джерел визначено проблеми запровадження критеріїв та вимог до достатності, диверсифікованості та якості активів страховиків, вирішення яких сприятиме розвитку пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній за такими групами проблем, як регуляторні, інформаційні, методологічні, організаційні (табл. 3).

Як видно з табл. 3, авторами виділено групи проблем щодо запровадження критеріїв та вимог відносно достатності, диверсифікованості та якості активів страховиків (регуляторні, інформаційні, методологічні та організаційні) вирішення яких слугуватиме розвитку пруденцій-

ного нагляду за діяльністю страхових компаній, а отже, сприятиме захисту інтересів споживачів страхових послуг, запобіганню настанню неплатоспроможності та забезпеченню фінансової стійкості страховиків через застосування відповідних корегуючих заходів. Установлено, що управління активами страховика з метою забезпечення вимог до їхньої достатності, диверсифікованості та якості має значний вплив на розвиток інструментів пруденційного нагляду.

Висновки. Отже, оцінено показники регуляторного впливу щодо забезпечення пруденційного нагляду в Україні. Проведено теоретичний аналіз проблем запровадження критеріїв та вимог до достатності, диверсифікованості та якості активів страховиків, вирішення яких сприятиме розвитку пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній.

Вирішення проблем запровадження критеріїв та вимог до достатності, диверсифікованості та якості активів страховиків, а отже, управління активами сприятиме підвищенню рівня інформаційного забезпечення пруденційного нагляду, підвищенню ефективності системи державного регулювання діяльності страхових компаній, що дасть змогу підвищити рівень довіри та поліпшити захист майнових інтересів клієнтів страхових компаній. Однак обґрунтування рекомендацій щодо підвищення ефективності управління активами страховиків потребує подальшого дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Внукова Н.М. Економіко-правові аспекти пруденційного нагляду за страховою діяльністю / Н.М. Внукова // Право та

- інновації : наук.-практ. журн. / редкол. : Ю.Є. Атаманов та ін. – Х. : Право, 2015. – № 3(11). – С. 15–21.
2. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : [монографія] / О.О. Гаманкова. – К. : КНЕУ, 2009. – 283 с.
  3. Дзюнь О.Б. Світовий досвід створення мегарегулятора на ринку фінансових послуг / О.Б. Дзюнь // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2014. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=695>.
  4. Дьячкова Ю.М. Страхування : [навч. посіб.] / Ю.М. Дьячкова ; Мін-во освіти і науки України, Донбаська держ. машинобудівна академія. – К. : ЦУЛ, 2008. – 240 с.
  5. Залетов О. Державне регулювання інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні / О. Залетов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/06/180_4_25-32.pdf.
  6. Залетов О.М. Макропруденційний нагляд та регулювання страхового ринку / О.М. Залетов // Фінансовий простір. – 2014. – № 1. – С. 68–71.
  7. Зискінд І.О. Сутність державного нагляду та регулювання за страховиками / І.О. Зискінд // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – № 2(15). – С. 37–42.
  8. Кнейслер О.В. Практичні засади управління активами страхової компанії / О.В. Кнейслер // Наукові записки. – 2007. – Вип. 12. – С. 224–235.
  9. Про затвердження Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та Програми розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 15.07.2010 № 585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pension.kiev.ua/files/fsr_concept_prudential_supervision_n585_15jul2010.pdf.
  10. Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика » : Розпорядження Нацкомфінпослуг України від 23.02.2016 № 396 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/-show/z0417-16>.
  11. Про страхування : Проект Закону України від 06.02.2015 № 1797-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53904.
  12. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
  13. Річні звіти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>.
  14. Сайт Національного рейтингового агентства «Рюрик» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rurik.com.ua/>.
  15. Світлична О.С. Пруденційний нагляд у системі державного регулювання страхової діяльності в Україні / О.С. Світлична // Вісник соціально-економічних досліджень ; гол. ред. М.І. Зверяков. – Одеса : Одеський держ. екон. ун-т, 2011. – Вип. 2 (42). – С. 106–113.
  16. Супрун А.А. Управління активами страхових компаній : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / А.А. Супрун. – К., 2005. – 19 с.
  17. Ткаченко Н.В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія та практика : [монографія] / Н.В. Ткаченко ; Нац. банк України, Ун-т банк. справи. – Черкаси : Черкас. ЦНТЕІ, 2009. – 570 с.